

SALL LÁSZLÓ

Drága Bandi!

Nem fajtánk újabb – távoztod utáni – bűneit szeretném most felsorolni, nem újabb ostorozásnak kitenni őket, és még nem is egy újabb összeomlást akarnék én idevuzionálni neked, nekünk, rólunk, magunkról: nem; egy kis segítségre, közbenjárásra kérnélek majd mindössze (de azt is csak ha elolvastad és egyet is értesz szándékommal) célom megvalósítása érdekében!

Jaj, ne mondd már, hogy nem tudod, hogy ki vagyok. Hát én vagyok az a fiatalember, akkor épp csak 17, aki a centenáriumodon, a bukaresti magyar tévében (persze hogy volt ilyen, na mondjuk ebből is rögtön látszik, mi mindenről maradtál le, de mondjuk erről is írok majd ebben az esszében, mert az lesz ez a sok-sok bizonytalan, de annál több határozott leütéssel, hogy tudd meg, hogy állunk mi ezzel a Váraddal, nem ezzel, ahol ez megjelenik, hanem a várossal, amit úgy szeretted!); azt nyilatkozta, hogy ő bizony – az örök ifjú romantikus, forradalmár – tintát és tollat meg papírt vinne be neked a börtönbe (a beszélgetésre a Mülleráj teraszán került sor, most ez a te *múzeumod* városunkban)!

Hát jól vagyok, ahogy kell, hol így, hol úgy, de mindig abban a reményben, hogy már kifelé ebből a semmittevésből mindig meg kellene még írni ezt is meg azt is és akkor soha nem futja semmire meg olvasni is kellene meg az ilyenek és akkor még élni is kellene. De olvasok és tényleg sokat vagy elég sokat. Csak magyar irodalmat (képzeld, még az általad oly kedvelt Ágostot sem olvasom az anyanyelvén!). Csak amit a barátaink írtak vagy amihez valami más személyesebb közöm lehet. Valami kortársat. A baj csak az – ha ezt lehet vagy bajnak kell nevezni –, hogy én már nem Váradon és nem is valamilyen magyar kulturális térben élek (mondjuk olyan emigráns) s így másképpen olvasom a magyar irodalmat is mint mondjuk ha én is Váradon maradtam volna. Mondjuk talán, más a kultúrreferenciám. És maradjunk ennyiben.

Most legutóbb ezt olvastam: Sacha Batthyany *A családom története És nekem mi közöm ehhez?* (Helikon Kiadó Kft. 2016, Fordító: Blaschtik Éva)

Neked? Hogy neked mi közöd ehhez? Neked nagyon is sok, pont ezért írok most neked! Olyan szépen ír ez a fiú apaságról, hazaságról, a valamihez tartozásról, arról, hogy a mi apáink is tartozni akartak valahova, arról, hogy ez nem a mi hiány-találmányunk. Ilyeneket mond, képzeld el, hogy: *Egészen Szibériáig utaztam, hogy megtudjam: nem tudom felvenni a ver-*

SALL LÁSZLÓ költő, művelődésszervező (1961, Nagyvárad). Versei antológiákban és magánkiadványokban jelentek meg. A Két Évszak svédországi magyar művészeti kiadvány készítője, a göteborgi magyar napok szervezője 2010-ig. Legutóbbi kötete: *Versutánzó szavak (versek, 2016, Holnap Kulturális Egyesület).*

senyt a világtörténelemmel, az apám fejében kísértő háborúkkal. (...) Meg ezt hallgasd meg: *Hát nem azért repültem el Szibériába, hogy az apám végre észrevegyen? Most azonban, hogy itt vagyunk, azt kell látnom, hogy nem is vehet észre, hiszen annyi minden áll az útjában, amitől meg sem láthat: a kommunizmus, a Gulág, Rákosi, az egyenruhás ősök, kardot viselő férfiak meg abroncsos szoknyájú asszonyok.* (Nem, ez a Rákosi ez nem a Jenő, ez egy másik.)

Te meg ugye, drága Bandi, ezt mondtad:

(...) adja az Isten, hogy a Lipótváros mai urai legalább két generációig termékenyek legyenek és – vagyonosak. A harmadik generáció már olyan lelkes, kultúrás, szép magyar lesz, mint Apáczai Csere János. *Nagyvárad Napló*, 1908. szeptember 29.

(<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/AdyProza-ady-prozaja-1/9-kotet-6577/cikkek-tanulmányok-feljegyzések-1908-január-december-682B/165-a-holnap-6C11/>)

Ugye, hadd éljenek itt békésen az emberek. Ebben az esetben ott Lipótvárosban. De kívánhattad volna ezt a te saját nyugtalan, zsidós, intelligens Váradodnak is. Bárcsak élhettek volna itt s élhették volna meg azt a bizonyos harmadik generációt is. De nem így történt, drága Bandi! Elvitték őket. Elvittük őket. Vagonokban. A vagyonukért. Mert eljött Nagyváradra is a *veszedelemkor* (ez ráadásul a te szavad)! Megszakadtak azok a történetek, tudod, az anya-fia, az apa-lánya meg így keresztbe és a kason belül is. Egyszer csak csend lett Váradon, a mi városunkban. Elfogyott a lakosság egyharmada. Ott, ahol te éltél, ott a belvárosban, a lakosság fele. Képzelheted, megnémultak az emberek. A maradék magyarok nem mertek megszólalni, a zsidók meg már nem is voltak. Aztán nagyjából négy év múlva néhányuk visszajött. Akkor meg még nagyobb hallgatás fogadta őket. Itt tartunk most. Hetvenévnapi hallgatás és halogatás.

Erről kellene most beszélni. Arra gondoltam, néha kölcsönadhatnák a múzeumod. A Müllerájt. De ez csak szükségmegoldás volna. Mert van nekem egy ötletem. Ehhez kellene a segítséged. A kapcsolataid.

Mert vajon érződik-e még a tízezrek rettegése, ha végigsétálok Nagyvárad utcáin? A tízezreké, akiket elvittünk a koncentrációs táborokba. Kérdezem magamtól és ím, most majd tőled, hiszen ki más olvassa soraim.

Ezt a mai nagyváradai közösséget már nem terheli a megbocsátás feladata, azonban ott van előtte a feltárás és az emlékezés semmivel sem könnyebb, de annál inkább megvalósítható eszköze!

Andrzej Wajda (1926–2016) *Katyn* (2007) című filmjében úgy tűnt, egyszer vége volt már a dramaturgiának: megtörténtek a gyilkosságok, ott maradtak apák, férjek, gyermekek a tömegsírokban, mindenki szomorú, gondoljuk, itt már vége! De aztán egy ügyes húzással visszafordítja az időt – az akkor még nagyon is közeli múltat –, és mutatja, csak mutatja, nem tudjuk, hányszor, de mutatja a fejlődést annyiszor, hogy meg tudjuk jegyezni, és hát megjegyezzük!

De ha már megjegyeztük miért is ne lépnénk még tovább az emlékezésből (de nem helyett!) e tények feldolgozásában. És igen, most kellene a tudásunkat mozgósítani (az ételt, a levest, a vagonban való utazást, a zsúfolt szobák viharos levegőtlenységét!) az élményt! Mert amit nem tudunk (egyszerűbben: amiről nincsenek ismereteink), arról gondolkodni és véleményt sem tudunk alkotni!

Szavakkal engem már kiskoromban sem lehetett elijeszteni – mondja Esterházy (na hát őt például, drága Bandi, nagyon szeretted volna!) Péter (*Semmi művészet*, a látogatás folytatása)!

Hadd legyen így! Román testvéreinknek van egy közmondásuk a neveletlen felnőttrre: *îi lipsesc cei şapte ani de acasă!* Nekünk most van hét évünk, hogy létrehozzuk a múzeumot! Van rá szavunk, hogy elmondjuk, miről nincsenek ismereteink!

Sacha Batthyánynak könnyű volt keresgélni irattárakban, elutazni messzi vidékekre. Az ő családjáról volt és van emlék. De a kisváros kisembere mit tegyen, hol keressen?

Sacha Batthyánynak megadott, hogy újra megtanulja önmagát, saját múltját. Erre volt hét éve, ennek finanszírozását meg tudta oldani.

De a kisváros kisembere mit tegyen, hol keressen erre finanszírozást?

Csak remélni tudom, mint e város, Nagyvárad egykori polgára, hogy a városnak van, lesz vagy kell legyen **+7 éve** és erre pénze, hogy egy olyan múzeumot állítson fel és üzemeltessen, amely elmondja nekünk (nektek, nekik), mai polgárainak, hogyan fordulhatott elő, hogy a város minden harmadik személye a holockauszt áldozatává vált.

Remélem és bízom benne, van rá szavunk és lesz rá módszerünk, hogy újra nevelt és tehetős polgárai legyünk városunknak!

Magyarok és románok és mi mindannyian!

Igen, drága Bandi! Ehhez kérem a támogatásod, **meztörni a hallgatást**, létrehozni egy múzeumot (legkésőbb 2027-re!), a **tükör házát** – avagy casa oglindei! Ám mindaddig, amíg ez megvalósul, addig se üljünk tétlenül, javaslok egy *Fesztivált*. Meg operát. Meg operettet. Meg együttműködést az európai kulturális fővárosokkal. Meg az európai emberekkel!

Meg empátiát.

Ehhez kérem a támogatásod, drága Bandi!

Göte2017.11.04borg